

DOI 10.52363/2414-5866-2024-2-16

УДК 351.82:620.91

*Тресков А.В., к.держ.упр., докторант НУЦЗ України, м. Харків,
ORCID: 0000-0001-9495-4806*

Treskov A., PhD of Public Administration, doctoral student of National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ КОМПЛЕКСНОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

EFFECTIVENESS OF THE COMPLEX MECHANISM OF FORMATION AND IMPLEMENTATION OF STATE ENERGY POLICY OF UKRAINE

У статті розглянуто особливості формування та реалізації державної енергетичної політики в умовах російської військової агресії в Україні. Охарактеризовано результативність комплексного механізму формування та реалізації державної енергетичної політики України. Окреслено напрями удосконалення державної енергетичної політики в умовах запровадженого в країні воєнного стану.

Ключові слова: *публічне управління та адміністрування, державне управління, механізми державного управління, державна політика, енергетика, державна енергетична політика, воєнний стан.*

The article examines the peculiarities of the formation and implementation of the state energy policy in the conditions of russian military aggression in Ukraine. The effectiveness of the complex mechanism of formation and implementation of the state energy policy of Ukraine is characterized. The directions for improving the state energy policy in the conditions of martial law introduced in the country are outlined.

Key words: *public management and administration, state administration, mechanisms of state administration, state policy, energy, state energy policy, martial law.*

Постановка проблеми. Вже протягом двох з половиною років українська енергетична система зазнає значних ушкоджень та руйнувань внаслідок російської військової агресії, що призвело до значних обмежень обсягів генерації та постачання електроенергії промисловим споживачам та домашнім домогосподарствам. Це вимагає формування відповідної державної енергетичної політики та підвищення результативності та ефективності комплексного механізму її реалізації з метою забезпечення потреб економіки та необхідного рівня енергетичної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду особливостей формування та реалізації державної енергетичної політики України присвятили свої наукові публікації такі вчені, аналітики та експерти, як Бесараб О., Іванов Г., Кудрицький В., Майстро С., Москалюк С., Симонова К. та інші [1; 4; 5; 6; 8].

Однак чимало питань стосовно визначення результативності державної енергетичної політики України та обґрунтування напрямів її удосконалення в сучасних умовах залишаються недостатньо дослідженими.

Постановка завдання. Метою статті є визначення результативності комплексного механізму та обґрунтування напрямів удосконалення державної енергетичної політики України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Тактика ворожих ударів по об'єктах енергетики та енергетичній інфраструктурі України в останній час суттєво змінилася. Якщо у 2022 р. ворог більшою мірою руйнував системи передачі електроенергії, які досить швидко вдавалося відновлювати, то в 2023-2024 рр. російські удари руйнують електрогенерувальні тепло-, електро- та гідроелектростанції, які швидко і повністю відновити практично не можливо.

Як наслідок, українській енергетичній інфраструктурі російська військова агресія завдала катастрофічних збитків, обсяг яких постійно збільшується, про що свідчать незалежні оцінки міжнародних організацій.

Так, згідно зі звітом Міжнародного валютного фонду, станом на середину 2024 р. в результаті повномасштабного російського вторгнення енергетичному сектору України було завдано збитків на 56,5 млрд дол. США. Зазначається, що протягом повномасштабного вторгнення було окуповано близько 18 ГВт потужностей, в тому числі найбільша в Східній Європі атомна електростанція – Запорізька АЕС. Окрім того, було зруйновано Каховську та Дніпровську ГЕС, а також Зміївську та Трипільську ТЕС [1].

Це призвело до того, що Уряд України під час засідання 24 травня 2024 р. затвердив постанову, яка зобов'язує обленерго застосувати відключення електроенергії для споживачів [9], що передбачає з одного боку, необхідність свідомого економного споживання електроенергії енергії, як населенням, так і суб'єктами господарювання, а з іншого – забезпечення рівномірної та справедливої черговості відключень електроенергії для споживачів (і тут, на жаль, ще є над чим працювати, як суспільству, так і державі).

Головна причина застосування заходів обмеження постачання електроенергії – наслідки ракетних ударів ворога по українських електростанціях. Так, тільки з 22 березня по 8 травня 2024 р. ворог п'ять разів цілеспрямовано атакував всі великі теплові та гідроелектростанції. Загалом, як зазначив Голова «Укренерго» Кудрицький В., внаслідок російських атак на об'єкти енергетики Україна втратила близько половини необхідної потужності для пікового споживання взимку – 9 з 18 гігават генеруючих потуж-

ностей, що наразі еквівалентно обсягу енергоспоживання такої країни, як Нідерланди упродовж трьох місяців, або сукупному споживанню Словаччини та країн Балтії [9].

Внаслідок постійного руйнування об'єктів енергетики та енергетичної інфраструктури виникає постійний дефіцит електроенергії, що негативно впливає на її ринкову ціну в Україні.

Так, за інформацією АТ «Оператор ринку», у червні 2024 р. в Україні середньозважена вартість купівлі-продажу електроенергії на ринку «на добу наперед» (РДН) підвищилась на 27,9% до 5403,38 грн / МВт-год (у перерахунку за курсом 43,26 грн/євро – 124,9/МВт-год). Тобто, зазначена ціна фактично була на 16% вища у порівнянні з максимальним середнім ціновим показником у країнах ЄС.

Для порівняння, у червні 2024 р. в країнах Європейського Союзу середньомісячні гуртові ціни на електроенергію на добу наперед хоча і підвищились проти показника у травні, однак були нижчі, ніж в Україні. Так, як свідчить інформація Ember, діапазон цін в Європі був такий: в Італії – €103,2/МВт-год; у Франції – €37,8/МВт-год; у Німеччині – €72,9/МВт-год; в Іспанії – €56,2/МВт-год; у Швеції – €28,7/МВт-год [8] (рис. 1).

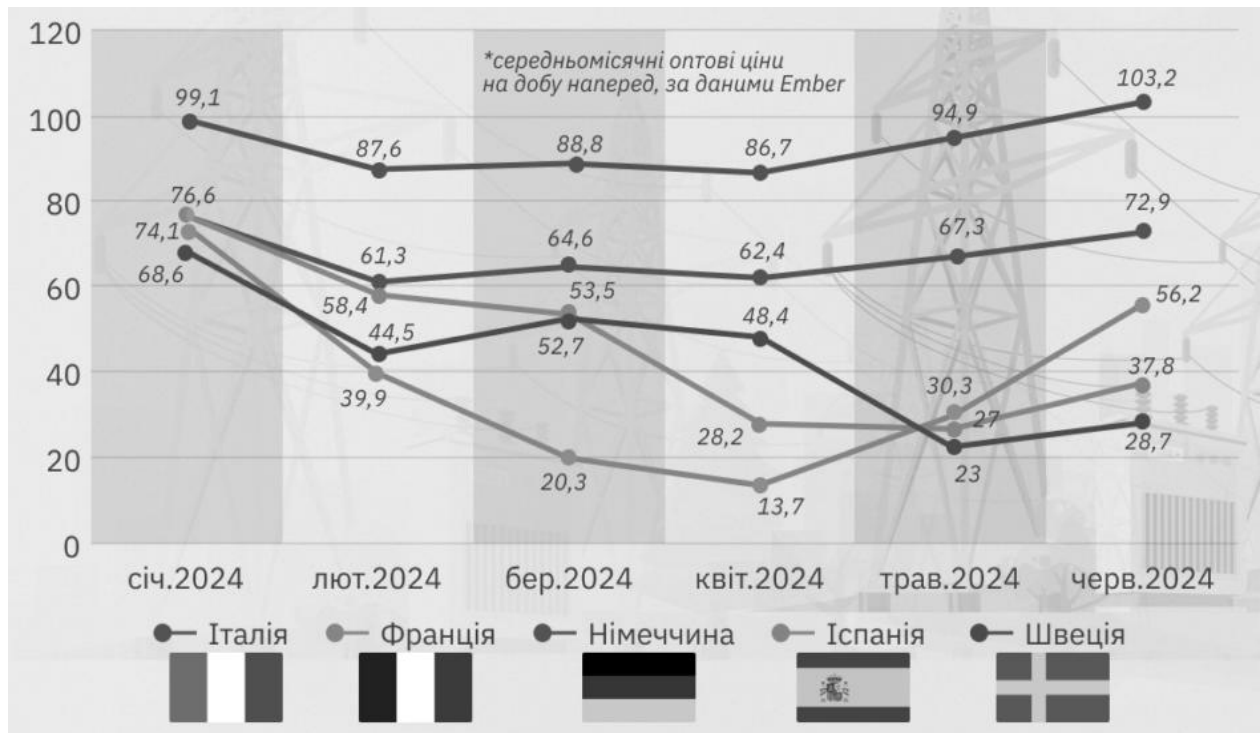

Рис. 1. Ціни на електроенергію в Європі, січень-червень 2024 р., євро за МВт-год [8]

Причинами зростання вартості електроенергії в Україні стали:

- руйнування об'єктів енергогенерації;
- підвищення попиту у другій половині червня через спеку;
- падіння обсягів вітрової генерації;
- нестабільність сонячної генерації;
- коливання цін на природний газ;
- викиди CO₂.

Для стабілізації ринкових цін та з метою забезпечення потреб споживачів Україна вимушена нарощувати імпорт електроенергії.

Так, за відомостями Energy Map, у червні 2024 р. обсяг імпорту електроенергії в Україну становив 858,4 тис. МВт-год, що на 6% більше від всього закупленого її обсягу за 2023 р., коли було придбано 806,4 тис. МВт-год. Більше того, це є найбільшим місячним обсягом імпорту електроенергії за останнє десятиріччя. Зокрема, проти показника травня 2024 р. обсяг імпорту електроенергії підвищився приблизно удвічі, а у порівнянні з червнем 2023 р., більше як у 20 разів [8].

Тобто Україна постала перед проблемою значного дефіциту електроенергії протягом більшої частини доби, що призводить до планування обмежень споживання для промисловості, а також збільшення імпорту електроенергії з країн Європи. Звісно, зниження температури повітря влітку та тепла зима може покращити ситуацію зі споживанням електроенергії в країні, однак, це не відновить пошкоджені потужності українських електростанцій.

Більше того, директор Центру дослідження енергетики О. Харченко попереджає, що українці можуть відчувати дефіцит електроенергії протягом наступних двох років [9].

Це вимагає формування відповідної державної енергетичної політики України та підвищення результативності та ефективності комплексного механізму її реалізації.

Тому досить логічним і доцільним є розгляд Верховною Радою України законопроектів про скасування податку на додану вартість і ввізного мита на енергообладнання (відповідні законопроекти про внесення змін до перехідних положень Податкового та Митного кодексів зареєстровано під №11343 та №11344 відповідно) [2].

Згідно з ними, передбачається звільнити від ПДВ і ввізного мита операції із ввезення, переміщення (пересилання) у міжнародних поштових й експрес-відправленнях на митну територію України в митному режимі імпорту товарів низької обладнання, перелік якого пропонується встановити змінами, відповідно до законопроекту №11344. Це, зокрема, гідравлічні турбіни, турбіни на водяній парі та інші парові турбіни, електрогенераторні установки та обертові електричні перетворювачі (від 7,5 кВ-А до 375 кВ-А, 375-750, понад 750), інвертори потужністю не більш як 7,5 кВ-

А, фотоелектричні елементи, зібрані в модулі або монтовані в панель, комплектуючі для виробництва трансформаторів [2].

Як передбачено законопроектом №11343, звільняються від ПДВ операції із ввезення обладнання, що здійснюються за договорами купівлі-продажу, в яких стороною є Секретаріат Енергетичного Співтовариства, укладеними між постачальниками товарів (надавачами послуг) і ліцензіатами у сфері виробництва, передачі, розподілу електроенергії та транспортування, розподілу і постачання природного газу. Пільгові умови ввезення енергообладнання пропонується закріпити на період дії воєнного стану в країні, але не довше ніж 1 червня 2025 року, тобто зняття мита і ПДВ на ввезення всього енергетичного обладнання, а також зняття всіх митних формальностей, які існують [2].

Вже 16 липня 2024 р. парламент проголосував за законопроекти №11258 та №11259, які передбачають скасування мита та нарахування ПДВ на імпорт енергетичного обладнання в Україну.

Однак, не всі суб'єкти та сегменти енергетичної сфери України були враховані у схвалених законопроектах.

Так, Українська вітроенергетична асоціація заявила, що Верховна Рада України не надала податкові стимули інвесторам для будівництва нових вітроелектростанцій в Україні, через що проблема відключень електроенергії поглибитися. На думку інвесторів, відсутність підтримки проєктів вітроенергетики несе прямі негативні наслідки для зменшення дефіциту потужності в енергосистемі і скорочення часу відключень в перспективі найближчих років. Через свої розміри вітрові турбіни імпортуються в розібраному вигляді, причому кожен компонент підлягає різним нормам. Україна має дуже обмежені внутрішні виробничі потужності для вітрових турбін. Інвестори стурбовані тим, що розвиток вітрових електростанцій може різко сповільнитися та стати дорожчим без необхідних податкових пільг. А за даними Windpower Intelligence, відділу досліджень і даних Windpower Monthly, у розробці в Україні є ще 3 ГВт проєктів, з орієнтовними датами введення в експлуатацію між 2024 і 2031 роками. Асоціація зазначає, що не включення ключових компонентів вітрових турбін до нових податкових пільг може перешкодити розвитку зазначених проєктів [4].

Вважаємо, що збереження податку на додану вартість та імпортного мита на ввезення в Україну обладнання для вітроенергетики суттєво сповільнить розвиток галузі в умовах коли країна критично потребує нових енергетичних потужностей, що може негативно вплинути на забезпечення енергетичної та національної безпеки.

До речі, слід зазначити, що єдиною країною, яка офіційно розглядає розвиток вітроенергетики та відновлюваної енергетики, як загрозу своїй національній безпеці є рф [4].

При цьому, атакуючи енергетичний сектор України ракетами та дронами, РФ сприяє прискоренню переходу нашої країни на більш екологічні джерела енергії (доречі, через російське вторгнення в Україну багато європейських країн прискорили впровадження низьковуглецевої енергетичної системи [7]).

Ще одним напрямком підвищення результативності та ефективності державної енергетичної політики є той факт, що державні банки ПриватБанк та Ощадбанк розширили державну програму «Доступні кредити 5-7-9%» і почали кредитувати генерацію електроенергії. До цього Уряд країни ухвалив рішення про те, що дія програми «Доступні кредити 5-7-9%» розширена на придбання енергетичної інфраструктури, а саме газотурбінних, газопоршневих та біогазових генераційних установок. Максимальна сума пільгового кредиту на відповідні цілі становить до 150 млн грн, а строк кредитування становить до 10 років. Саме після цього рішення влади державний ПриватБанк оголосив, що приймає заявки від корпоративних клієнтів, малого та середнього бізнесу (МСБ) на фінансування будівництва та улаштування газотурбінних, газопоршневих та біогазових генераційних установок [3].

В контексті вищезазначеного, Кабінет міністрів України розробив низку проєктів у кредитній сфері для підтримки бізнесу й населення на тлі дефіциту електроенергії, а саме:

- безвідсоткові кредити для громадян на сонячні панелі та вітрові установки до 10 кВт потужності – кредит до 480 тис. грн на 10 років без застави, під 0% річних;
- компенсація за програмою «ГрінДІМ» співвласникам житла 1 млн грн на сонячні панелі та 2 млн грн на теплові насоси – це покриває до 70% вартості проєкту;
- кредитування ОСББ на суму до 5 млн грн;
- кредити «5-7-9» для малого та середнього бізнесу на встановлення газових електрогенераційних установок: до 150 млн грн на строк до 10 років під 5-9% з кредитними «канікулами» 6-12 місяців; на прифронтових територіях діятимуть ще більш пільгові умови;
- кредитування великого бізнесу на п'ять-сім років з процентною ставкою 14-16% для розбудови альтернативної генерації;
- звільнення енергообладнання від ввізного мита та ПДВ – у парламенті зареєстровані відповідні зміни до законодавства, а відповідні норми діятимуть для громадян і для бізнесу до початку 2026 р.;
- скорочення термінів на отримання технічних умов на приєднання до електромереж з 10 до 2 днів, зменшення кількості документів з семи до двох. До 1 місяця знижено термін приєднання до газорозподільчої системи, не потрібно проходити процедури відведення землі та оцінки впливу на довкілля;

- відкриття «гарячої лінії» та сайту з інформацією про нові можливості [10].

Також підвищення результативності та ефективності комплексного механізму державної енергетичної політики неможливо без забезпечення безпекової її складової. А саме, необхідно посилювати протиповітряну оборону енергетичних об'єктів та енергетичної інфраструктури і не тільки діючих, але й тих, що відновлюються. Окрім того, вже більш ніж два роки ворог контролює найбільшу у Східній Європі атомну електростанцію – Запорізьку АЕС. І незмінно російська присутність означає фундаментальну загрозу радіаційній безпеці нашої країни, всієї Європи і світу. РФ шантує світ загрозою катастрофи на ЗАЕС, використовуючи територію станції, як майданчик для зберігання військової техніки та боєприпасів. Тільки повернення ЗАЕС під український контроль означатиме повне дотримання всіх норм безпеки і загалом повернення ситуації навколо станції до норми. Протягом десятиліть Україна гарантувала найвищий рівень безпеки ядерних об'єктів, і так буде й надалі, але для цього має припинитися злочинна російська присутність на ЗАЕС.

Слід зазначити, що для підвищення результативності та ефективності комплексного механізму формування та реалізації державної енергетичної політики необхідно налагодити постійний діючий оперативний комплексний енергетичний моніторинг, який на даний момент в Україні фактично відсутній. В цьому контексті слід зазначити, що наявний в Україні енергоаудит відрізняється від системи постійно діючого моніторингу. Адже енергоаудит не охоплює всі енергетичні потоки, а застосовується для перевірки й дослідження потоків енергії, для заощадження її у будівлях, процесах або системах з метою зменшення кількості енергії, що надходить до системи, без негативного впливу на її витік. Тобто поки що енергоаудит застосовується переважно об'єктами комерційної та промислової нерухомості і є першим кроком щодо визначення можливостей скорочення витрат на енергію та зменшення викидів вуглецю. Тому є нагальна і невідкладна потреба створити державну систему постійно діючого енергетичного моніторингу та забезпечити належне її функціонування.

Як вже зазначалося, Україна втратила половину своїх генеруючих потужностей внаслідок російських атак на електростанції, що призвело до постійного дефіциту та масових відключень електроенергії в усіх регіонах. А тому необхідно вже зараз планувати, який вигляд матиме українська енергосистема в майбутньому.

На жаль, сучасні реалії полягають у тому, що російські атаки на енергетичну систему, ймовірно, триватимуть й надалі. Тому Україна має намагатися відновлювати якомога більшу частину генерації. Також необхідно розгортати нові генеруючі потужності – малі електростанції, які ворогу буде знищити набагато важче, ніж десяток великих електрос-

танцій, тобто мають відбуватися процеси децентралізації енергогенерації, а саме розгортання розосередженої децентралізованої генерації (сотні менших електростанцій, які були б рівномірно розподілені по території всієї країни), щоб кілька ракет не могли повністю вивести з ладу великі електростанції на 1000 мегават потужності.

І Україна вже веде перемовини із 20 компаніями з України та з-за кордону, які готові розгорнути нові генеруючі потужності (вітрові електростанції, гнучкі газові електростанції, акумуляторні системи зберігання тощо) в Україні [5].

Тобто Україна разом з країнами-партнерами вже активно працює над дорожньою картою післявоєнної енергетичної мережі, яка включатиме безпечні ядерні енергетичні технології, а також відновлювані джерела енергії. Це може бути пов'язане з мікрореакторами, з використанням SMR. Також план включає розподілену генерацію сонячної та вітрової енергії у поєднанні з батареями. Україна мусить невідкладно розпочати будівництво об'єктів розподіленої генерації, позаяк розосередження невеликих електростанцій зробить українську енергосистему стійкішою до російських атак [9].

Зараз Україна має можливість розвинути чистіше, екологічно збалансоване енергетичне виробництво. План полягає в переході від дев'яти великих теплових електростанцій (які забезпечують більшу частину України електроенергією) до використання поновлюваних джерел енергії, таких як вітер, сонце, акумулятори та біопаливні установки. Одночасно необхідно буде створити мережу невеликих газових турбін, розподілених по всій країні, які забезпечать достатньо електроенергії для невеликих міст і районів і зменшить їх вразливість до можливих російських атак [7].

Отже, незважаючи на російську військову агресію проти нашої країни, національна енергетична система залишається стійкою та функціональною, адже в умовах війни та постійних ворожих обстрілів забезпечується оперативне її відновлення та операційне функціонування, хоча державна енергетична політика України і потребує всебічного підвищення результативності та ефективності.

Висновки. Таким чином, державна енергетична політика України в сучасних умовах не повною мірою забезпечує енергетичну безпеку країни і є недостатньо результативною та ефективною. Це актуалізує необхідність врахування існуючих викликів та ризиків сьогодення в енергетиці, які пов'язані з російською військовою агресією проти України з метою формування та реалізації відповідної державної енергетичної політики, яка має бути спрямована на підвищення рівня як енергетичної, так і національної безпеки країни в сучасних умовах, а також на відновлення, відбудову та модернізацію національної енергетики в повоєнний період, що й буде предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Бесараб О. МВФ підрахував збитки української енергетики за час війни. URL: https://ua.news/ua/money/mvf-pidrahuvav-zbytku-ukrayinskoyi-enerhetyky-za-chas-vijny#google_vignette.
2. ВР пропонують зняти ПДВ і ввізне мито на енергообладнання – законопроекти. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/994372.html>.
3. Два держбанки почали кредитувати енергогенерацію за програмою «5-7-9%». URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/dva-derzbanki-pocali-kredituvati-energogeneraciu-za-programou-5-7-9>.
4. Іванов Г. Без податкових стимулів розвиток вітроенергетики в Україні загальмується – інвестори. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/bez-podatkovih-stimuliv-rozvitok-vitroenergetiki-v-ukraini-zagalmuetsya-investori.htm>.
5. Кудрицький В. Україні не вдасться до зими повністю відновити електромережу. URL: <https://invite.viber.com/?g2=AQAPSUc0cPeOJUs8mkgqYKiJ3B5GnagWd2O6q30RDVlbfEaSQdZ%2FMb43hzugV1D&mi=54617>.
6. Майстро С.В., Москалюк С.В. Механізми реалізації державної енергетичної політики : теоретико-методичні засади // Ефективність державного управління [Текст] : зб. наук. пр. ЛПІДУ НАДУ при Президентові України. Вип. 2(59) / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А.В. Ліпенцева. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2019. С. 96 – 107.
7. рф мимоволі прискорила перехід України на екологічніші джерела енергії – WP. URL: <https://bukvy.org/rf-mymovoli-pryskoryla-perehid-ukrayiny-na-ekologichnishi-dzherela-energiyi-wp/>.
8. Симонова К. Ринкова вартість електрики в Україні лідирує в Європі — де платять менше. URL: <https://fin.novyny.live/rinkova-vartist-elektriki-v-ukrayini-lidiruie-v-ievropi-de-platiat-menshe-185587.html>.
9. США спільно з Україною розробляють план післявоєнної енерго-системи. URL: <https://bukvy.org/ssha-spilno-z-ukrayinoyu-rozroblyayut-plan-pislyavoyennoyi-energositymy/>.
10. Шмигаль розповів про кредитні програми для генерації електроенергії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-shmyhal-kredytni-prohramy-elektroenerhia/33023712.html>.

References:

1. Besarab O. The IMF calculated the losses of the Ukrainian energy industry during the war. [MVF pidrahuvav zbytku ukrayins'koyi enerhetyky za chas viyny]. URL: https://ua.news/ua/money/mvf-pidrahuvav-zbytku-ukrayinskoyi-enerhetyky-za-chas-vijny#google_vignette.

ukrayinskoyi-energetyky-za-chas-vijny#google_vignette.

2. The Verkhovna Rada proposes to remove VAT and import duty on energy equipment – draft laws. [VR proponuyut' znyaty PDV i vvizne myto na enerhoobladnannya – zakonoprojekty]. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/994372.html>.

3. Two state banks began lending power generation under the "5-7-9%" program. [Dva derzhbanky pochaly kredytuvaty enerhoheneratsiyu za prohramoyu «5-7-9%»]. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/dva-derzbanki-pocali-kredituvati-energogeneraciu-za-programou-5-7-9>.

4. Ivanov G. Without tax incentives, the development of wind energy in Ukraine will slow down – investors. [Bez podatkovykh stymuliv rozvytok vitroenerhetyky v Ukrayini zahal'muyet'sya – investory]. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/bez-podatkovih-stimuliv-rozvitok-vitroenergetiki-v-ukraini-zagalmuetsya-investori.htm>.

5. Kudrytskyi V. Ukraine will not be able to completely restore the power grid before winter. [Ukrayini ne vdist'sya do zymy povnistyu vidnovyty elektromerezh]. URL: <https://invite.viber.com/?g2=AQAPSUC0cPeOJUs8mkgqYKiJ3B5GnagWd2O6q30RDVlbfEaSQdZ%2FMb43hzugV1D&mi=54617>.

6. Maistro S., Moskalyuk S. Mechanisms of implementation of state energy policy: theoretical and methodological foundations. [Mekhanizmy realizatsiyi derzhavnoyi enerhetychnoyi polityky : teoretyko-metodychni zasady]. LRIDU NADU under the President of Ukraine. Issue 2(59) / in general ed. member-cor. National Academy of Sciences of Ukraine V. Zahorskyi, Assoc. A. Lipentseva. Lviv: LRIDU NADU, 2019. P. 96 – 107.

7. The Russian Federation involuntarily accelerated Ukraine's transition to greener energy sources – WP. [rf mymovoli pryskoryla perekhid Ukrayiny na ekolohichnishi dzherela enerhiyi – WP]. URL: <https://bukvy.org/rf-mymovoli-pryskoryla-perehid-ukrayiny-na-ekologichnishi-dzherela-energiyi-wp/>.

8. Simonova K. The market value of electricity in Ukraine leads in Europe – where they pay less. [Rynkova vartist' elektryky v Ukrayini lidyruye v Yevropi — de platyat' menshe]. URL: <https://fin.novyny.live/rinkova-vartist-elektriki-v-ukrayini-lidiruie-v-ievropi-de-platiat-menshe-185587.html>.

9. The USA, together with Ukraine, is developing a plan for the post-war energy system. [SSHA spil'no z Ukrayinoyu rozroblyayut' plan pislyavoyennoyi enerhosystemy]. URL: <https://bukvy.org/ssh-spilno-z-ukrayinoyu-rozroblyayut-plan-pislyavoyennoyi-energosityemy/>.

10. Shmyhal talked about credit programs for electricity generation. [Shmyhal' rozpoviv pro kredytni prohramy dlya heneratsiyi elektroenerhiyi]. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-shmyhal-kredytni-prohramy-elektroenerhia/33023712.html>.